

---

3. Fortsettelsen

Historikere pleier å dele Australias historie i tiden før og etter 1901. Da den første gledesrusen over den nye staten hadde lagt seg, skjedde det egentlig ikke så mye. Eftervirkningene av 90-årenes depresjon og en langvarig tørkeperiode gjorde det økonomisk vanskelig å sette i gang nye tiltak. Den føderale regjering hadde bare fått begrensede fullmakter under den nye konstitusjonen, og de seks delstatene vocket sjalu over sin selvbestemmelsesrett. De føderale myndigheter måtte til å begynne med begrense sine aktiviteter til 39 nærmere beskrevne ansvarsområder, og bare innen dem var det tillatt å sette i verk felles nasjonale prosjekter. Det var heller ikke uten videre klart hvilke muligheter som lå i det nye styringssystem, og det virket som om alle parter valgte å gå forsiktig fram i innkjøringsperioden.

Å bære staur

I det første valget til det føderale parlamentet fikk verken de to borgerlige partiene eller arbeiderpartiet rent flertall, og partiene måtte derfor samarbeide fra sak til sak – et ikke ukjent mønster nå for tiden. Politikerne samlet seg om fire hovedområder. De fortsatte arbeidet med å holde Australia hvitt, med å beskytte australske produkter mot konkurrerende import, å bruke forhandlinger for å sikre et stabilt arbeidsliv, og å legge grunnlaget til velferdsstaten.

Første skritt var å deportere de «kanakaer» som mange år tidligere var hentet til Queensland. Asiater ble effektivt stengt ute ved at det nå ble forlangt en språktest av alle innvandrere basert på europeiske språk. Det ble også slått fast at ingen urinnbyggere, heller ikke de australske, kunne delta i valg, og bare hvite kunne jobbe i føderale virksomheter som for eksempel post og telegraf. Det var egentlig lite nytt her annet enn at man nå hadde fått et statlig instrument til å koordinere rasepolitikken.

Visjonen om et nytt og bedre samfunn uten nød og urettferdighet som hadde resultert i de første sosialpolitiske tiltakene i 80-årene, ga seg flere konkrete utslag og brakte Australia på banen blant de tidlige velferdsstater. I 1908 ble det innført alderspensjon for alle over 65 år, og året etter ble tiltaket utvidet til også å omfatte en uførepensjon for alle som var for uføre til å delta i arbeidslivet. Pensjonen dekket både de som var født uføre og de som senere ble det som følge av skader eller sykdom. Pensjonen var behovsprøvd og ble finansiert av staten uten øremerkede tilskudd fra borgerne. De som var født i Australia eller briter som hadde bodd der i flere år, kom inn under den nye ordningen. Men de som hadde for mye pigment i huden, inkludert Australias egen urbefolkning, fikk ikke pensjonsrettigheter.

Flere av statene hadde allerede satt i gang pensjonsordninger i de vanskelige 90-årene, men var svært glade for at de føderale myndigheter nå overtok regningen. Fullt så glade var de ikke for den føderale arbeidsrett (Court of conciliation and arbitration) som ble etablert i 1904. Den skulle løse tvistesaker mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, og fastsette minstelønninger. Den ble siden mønster for liknende institusjoner i andre land. Noen av statene hadde allerede opprettet sine egne arbeidsretter og likte dårlig at overordnede myndigheter skulle fastsette normer for hvordan de skulle ordne opp i arbeidskonflikter. Statene opprettholdt derfor sine egne arbeidsretter, slik at det ble et dobbelt sett med institusjoner.

Det var for øvrig en løsning som kom til å plage Australia helt opp til våre dager. Statene motarbeidet føderale initiativ ved å opprettholde egne institusjoner, slik at byråkrater på føderalt nivå hadde som sine motparter byråkrater på statlig nivå. For å demonstrere sin autonomi, etablerte statene også nye institusjoner, med samme funksjoner som de nye føderale institusjonene. Den som prøver å finne fram i den offentlige jungel i dag er fortsatt nødt til å forholde seg til begge administrative nivåer. Og den som leser australsk historie, må holde rede ikke bare på det som skjedde på det nasjonale plan, men også på det som skjedde i ulikt tempo i de seks delstatene.

Fagforeningene presset på for å få bedret arbeidsvilkårene, og i løpet av få år ble det vedtatt lover som regulerte arbeidstiden, sikret ventilasjon og hygienisk standard i bedriftene og innførte stengetider for butikkene. Omkring århundreskiftet var det rundt to hundre fagforeninger med tilsammen nesten hundre tusen medlemmer.

Pesten som herjet i de første årene av det nye århundret, presset fram et offentlig helsestell. De føderale myndigheter hadde mandat til å sette i verk karantenebestemmelser. Mandatet ble utvidet til å gjelde lovgivning om kloakking, næringsmiddelkontroll og helsestell i skolene. I 1912 ble grensene for det føderale ansvarsområde ytterligere utvidet da myndighetene vedtok å innføre barselstilskudd. I 1900 var den gjennomsnittlige levealder for kvinner femti år og mange døde i barselseng.

Men fortsatt var det de frivillige foreningers veldedighet og almisser som preget det sosialpolitiske bildet. Nå og da kunne myndighetene ta på seg spanderbuksene, som da en av delstatsregjeringene delte ut to tusen pund til fattighjelp i anledning av at Edward VII ble kronet til imperiets hersker i 1902.

Labor fikk regjeringsmakten i 1909, og året etter var det arbeiderpartiregjeringer i fem av de seks delstatene. Det er vel riktig å si at i de fem årene de satt med makten, ble det ikke gjort så veldig mye. Fagforeningene og de mange som hadde

stemt Labor ved valgene, hadde forventninger om å se det nye Australia stige opp over horisonten. Men partiet klarte ikke å bygge bro over de mange motstridende interesser på venstresiden og sprakk på grunn av indre stridigheter.

De andres krig

Da skuddet i Sarajevo falt, trådte Australia for første gang inn på den internasjonale arena. Til da hadde landet vært anonymt og gjort svært lite av seg. Men nå var det som om Australia nesten ikke kunne vente med å gjøre oppmerksom på at det også var medlem av denne kloden. Før den første verdenskrig overhodet var erklært, tilbød den australske regjering seg å sende 20.000 soldater for å hjelpe Storbritannia. Australia hadde ikke alminnelig verneplikt, men hadde siden 1901 bygd opp en egen hær og flåte. Unge menn ble nå invitert til å gå i krig. Den australske glede ved å demonstrere mandighet fornektet seg ikke, og unge menn i tusenvis meldte seg. Ingen av dem hadde militær opplæring eller innsikt i hva en krig innebar. De reiste muntre av gårde, tiljublet av massene. Tidlig i krigen ble de sendt inn i en umulig situasjon ved Gallipoli i Tyrkia. Resultatet var 7.600 døde og 19.000 sårede. Det var en ufattelig tragedie. Og det er omtrent like ufattelig at Australia hvert år den 25. april feirer sin deltakelse ved Gallipoli som nasjonal helligdag og tegn på storhet.

Selv etter Gallipoli var det sterke grupper i Australia som ivret for fortsatt deltakelse i krigen, vel så mye av frykt for en framtidig japansk dominans som av lojalitet til imperiet. Det var ikke lenger så mange frivillige som ville delta, og det ble derfor satt fram krav om alminnelig verneplikt. Men motstanden mot at Australia skulle fortsette å være med i en krig landet egentlig ikke hadde noe med, ble stadig sterkere. Skillelinjene gikk på tvers av partier og vanlige interessegrupper. Labor delte seg på midten i spørsmålet om verneplikt (selv om det også var

andre gode grunner til at partiet ble delt), og ble lammet for flere år framover. Et nytt parti oppsto i kjølvannet, Nasjonalist-partiet, med et program om et sterkt forsvar og et fortsatt hvitt Australia. Ved folkeavstemningen i 1916, stemte flertallet mot innføring av verneplikt, og ved en ny folkeavstemning året etter var det fremdeles flertall imot.

Da regningen etter den første verdenskrig skulle gjøres opp, lå det 59.000 australiere begravd på de europeiske slagmarker, mens 152.000 kom skadde hjem. Bare halvparten av de som deltok i krigen kom tilbake uten fysiske skader. Ved fredsforhandlingene fikk Australia en viss økonomisk kompensasjon for sine utlegg og garanti for at landet skulle forbli hvitt.

Den australske hjemmeindustri blomstret under krigen. Etterspørslen etter ull, mat og krigsutstyr var umettelig, og det australske arbeidsliv, som ikke ble avbrutt av daglige krigshandlinger, kunne uforstyrret stille om sin produksjon. Omstillingen medførte at australierne nå lærte bedre å foredle egne råvarer, og å utvikle moderne produksjonsutstyr. Men verken krigen eller den omfattende produksjonen kunne organiseres og samordnes uten en sterkere sentral styring. Fra 1914 og utover tiltok den føderale regjering seg stadig større makt, spesielt på de økonomiske områder. Ett av krigens uforutsette resultater ble derfor at de seks uregjerlige delstatene ble tvunget inn i et tettere nasjonalt fellesskap og måtte akseptere en sterkere sentral styring av landet.

Politikk er vanskelig

Inn på den politiske arena kom også Country-partiet som representerte interessene til dem som hadde produsert mange av forsyningene under krigen. De ville ha ull, hvete og meieri-produkter beskyttet mot fremmed import og økonomisk konkurranse, nå når krigen ikke lenger stengte grensene. Men også det partiet var plaget av indre konflikter. På den ene siden sto

den konservative fløyen som besto av de store landeiere som stort sett ønsket å opprettholde status quo. På den andre siden sto den radikale fløyen av mindre landeiere og landarbeidere som ville ha landreformer og en mer rettferdig fordeling av jorden.

Ved valget i 1919 fikk verken Nasjonalist-partiet eller Country-partiet flertall, og de gikk derfor sammen og dannet en koalisjonsregjering. Plattformen for utenrikspolitikken var basert på tesen om nasjonal sikkerhet og behovet for et sterkt forsvar, beskyttelse mot konkurranse utenfra og preferanse for varer fra imperiet. Mer enn halvparten av den australske handel var med Storbritannia. Innenrikspolitikken var bygd på forutsetningen om opprettholdelse av den høye levestandarden australierne var blitt vant med under krigen, kamp mot den kommunistiske infiltrasjon man ante i Labor og i fagforeningene, og et fortsatt hvitt Australia. I denne perioden tok man også til med byggingen av den nasjonale hovedstad i Canberra. Allerede i 1901 var det blitt vedtatt å bygge en hovedstad som lå utenfor de to dominerende sentre, Melbourne og Sydney, men det var først nå det kom fart i arbeidet. Det var en beslutning som passet bra inn i de nye strømmer av nasjonalisme som gikk over landet.

Labor kom tilbake i regjeringsposisjon i 1929, omtrent på samme tid som den store internasjonale depresjonen feide over verden. Australia ble, som så mange andre land, en passiv mottaker av økonomiske problemer som var oppstått andre steder. Nye begreper som balanserte budsjetter og økonomisk planlegging ble daglig kost for avisleserne. Det ble også tallene for arbeidsløshet som satte stadig nye rekorder. Alle partier, inkludert det nye konservative United Australia-partiet, ga kampen mot arbeidsløshet høyeste prioritet. Men det var ikke enighet om hvilke våpen som burde velges, og alle følte seg maktesløse.

Det var i det hele tatt noe tafatt over de australske partiene. Alle var preget av lite nytenkning og der var få konkrete forslag

til handling. Politikken minnet om en liten unge som vet veldig godt hva den ikke vil, men som enda ikke er i stand til å formulere alternativer. Den sterke vekt på nasjonalisme som de forskjellige partiene ga uttrykk for, ga ingen signaler om hvor Australia hadde tenkt seg hen.

Fortsatt kom de fleste impulser fra Storbritannia, økonomiske så vel som kulturelle. Alle utenriksnyheter, for eksempel, kom direkte fra London og gikk rett inn i australske media. Men den amerikanske innflytelse holdt på å snike seg inn via underholdningskulturen. Samtidig holdt den særegne australske kulturen, den som var oppstått i outback-samfunnet, på å bli borte. Nærmere halvparten av befolkningen bodde nå i byene, nye immigranter som aldri hadde vært i bushen kom til, og mer enn en fjerdepart av innbyggerne jobbet i industrien. Både i de politiske partier og hos flertallet av borgerne sto ønsket om en egen australsk identitet øverst på dagsorden, men det var ingen som var i stand til å gi den innhold. Det var ikke de kulturelle spørsmål som dominerte de offentlige debattene, men religiøse og moralske emner av mer generell natur og uten direkte tilknytning til Australia. Det virket som om samfunnet ikke hadde selvtilit nok til å utvikle litteratur og kunst som uttrykte dets egenart. Den britiske arroganse og tro på britisk kultur som den overlegent beste, gjennomsyret det australske samfunn som enda ikke syntes å ha glemt sin fortid som straffekoloni. Da Robert Gordon Menzies ble statsminister for United Australia-partiet i 1939, bidro han til en fornyelse av den britiske innflytelse. Han beundret alt som var britisk, selv om han var 3. generasjon australier og født i en typisk australsk småby. Eller kanskje nettopp derfor. Menzies ble en av de mest sentrale og innflytelsesrike politikere helt fram til 1966.

Da den 2. verdenskrig nærmet seg, sto Australia bedre mentalt forberedt enn forrige gang. Det var enighet blant de politiske partier om at det skulle sendes soldater til fronten, og at Australia skulle bidra både med forsyninger og transportskip. Men den australske opinionen var på det tidspunkt ikke særlig

opptatt av krigen. Det var først da japanerne begynte sin lynkrig nedover den asiatiske kyst at den vanlige borger våknet. Da begge de britiske koloniene, Hongkong og Singapore falt, ble redselen australierne alltid hadde følt for Japan til panikk. Mer enn femten tusen australske soldater ble tatt til fange og internert i Singapore. Deres skjebne ble blant de grusomste i krigen. Den nye statsminister, John Joseph Curtin, innbarket sosialist fra Labor, gjorde det klart at om landet skulle klare å forsvare seg under slike omstendigheter, måtte Australia holde seg til supermakten USA. Den gamle alliansen med moderlandet syntes ikke å være tilstrekkelig. Og dermed var det USA's tur til for alvor å komme på banen i Australia.

I begynnelsen av februar 1942 sto japanerne på Ny Guinea, og bare noen dager senere bombet de Darwin og Broome. Det var det nærmeste de nådde Australia. Amerikanske fly hadde fått base i Queensland. Sammen med australske fly bombet de japanske troppekonvoier som var på vei til Port Moresby, bare noen få hundre kilometer fra det australske fastlandet. Australske tropper ble deretter satt inn i den lange, lange jungelkrigen for å drive tilbake japanerne fra Ny Guinea, Indonesia, Malaysia, Filippinene og Hongkong. Australske styrker var allerede med i krigen i Afrika under feltmarskalk Montgomery. Den britiske statsminister Churchill forlangte nå at australske soldater som deltok i jungelkrigen, også skulle forflyttes til Burma som del av en samlet offensiv. Men den australske regjering gjorde det helt klart at den foretrakk å beskytte sine egne interesser først, og at den ville fortsette krigen mot japanerne til den var vunnet.

Den 15. august var det omsider slutt, og Australia erklærte «krigen mot Japan» for avsluttet. Den 6. august var atombomben falt over Hiroshima, og tre dager senere led Nagasaki samme skjebne. For australiere flest ble atombomben på det tidspunkt oppfattet som en rettferdig måte å avgjøre krigen på. Trettifem tusen unge australske menn hadde mistet livet.

Men økonomisk hadde ikke Australia tapt under denne kri-

gen heller. Hjemmeindustrien hadde tatt seg opp uhindret av konkurranse fordi importerte varer ikke kom inn, og eksportindustrien fabrikerte nettopp de varene som det var mest bruk for i militæret. Ved krigens slutt hadde australiere i snitt den tredje høyeste inntekt i verden.

Etter den annen verdenskrig

I Australia som i så mange andre land vokste det fram tanker om hvordan det skulle skapes et bedre samfunn når krigen var slutt. Med en god økonomi i ryggen ble kursen satt for en utbygging av velferdsstaten. I løpet av 40-årene ble det innført barnetrygd, enketrygd, arbeidsledighetstrygd og syketrygd for hele befolkningen. Utviklingen liknet på den vi fikk i Norge et par tiår senere da folketrygden ble innført. Etablering av 40-timers uken og regulering av overtid og andre arbeidsforhold ble vedtatt. Utdanningssystemet ble utbyggt for å ta imot de store immigrantkull fra land som ikke hadde engelsk som morsmål, og nye universiteter så dagens lys. Det ble bygd tusenvis av boliger til dem som ikke på egen hånd hadde råd til å gå inn på boligmarkedet. Forsøk på å innføre et offentlig helsevesen med fri adgang for alle strandet på motstand fra legene og deres fagforening som ikke ville ha «socialised medicine». Det bidro til å velte Labor-regjeringen i 1949. Fem år tidligere var det nye Liberal-partiet dannet på restene av de tidligere konservative partier. Sammen med Country-partiet fikk det nå flertall under Menzies, et flertall koalisjonen kom til å beholde i tjuetre år. Velferdsstaten fortsatte å utvikle seg enda noen år. Det har vært sagt at nok var det Labor og fagforeningene som presset fram nye sosiale tiltak, men det var de konservative som satte dem ut i livet.

Etter krigen begynte Australia å føle seg som en del av den øvrige verden. Landet var ikke lenger så avhengig av det reduserte moderland, og så seg om etter nye politiske forbindelser.

Men det ble ikke utviklet en klar profil for utenrikspolitikken, og særlig hadde Australia vansker med hvordan landet skulle forholde seg til sine asiatiske naboer som det tradisjonelt hadde hatt et anstrengt forhold til. Labor, som var å regne som et solid sosialdemokratisk parti, raknet enda en gang, nå på grunn av splittede holdninger til anerkjennelsen av Maos kommunistiske Kina. Den radikale fløyen innen partiet så det maoistiske samfunn som en inspirasjon til et mer rettferdig samfunn enn det australske. Det store katolske innslaget i Labor var derimot preget av sterke anti-kommunistiske holdninger, og de to fløyene klarte ikke å få til en felles visjon om en plattform for utenrikspolitikken.

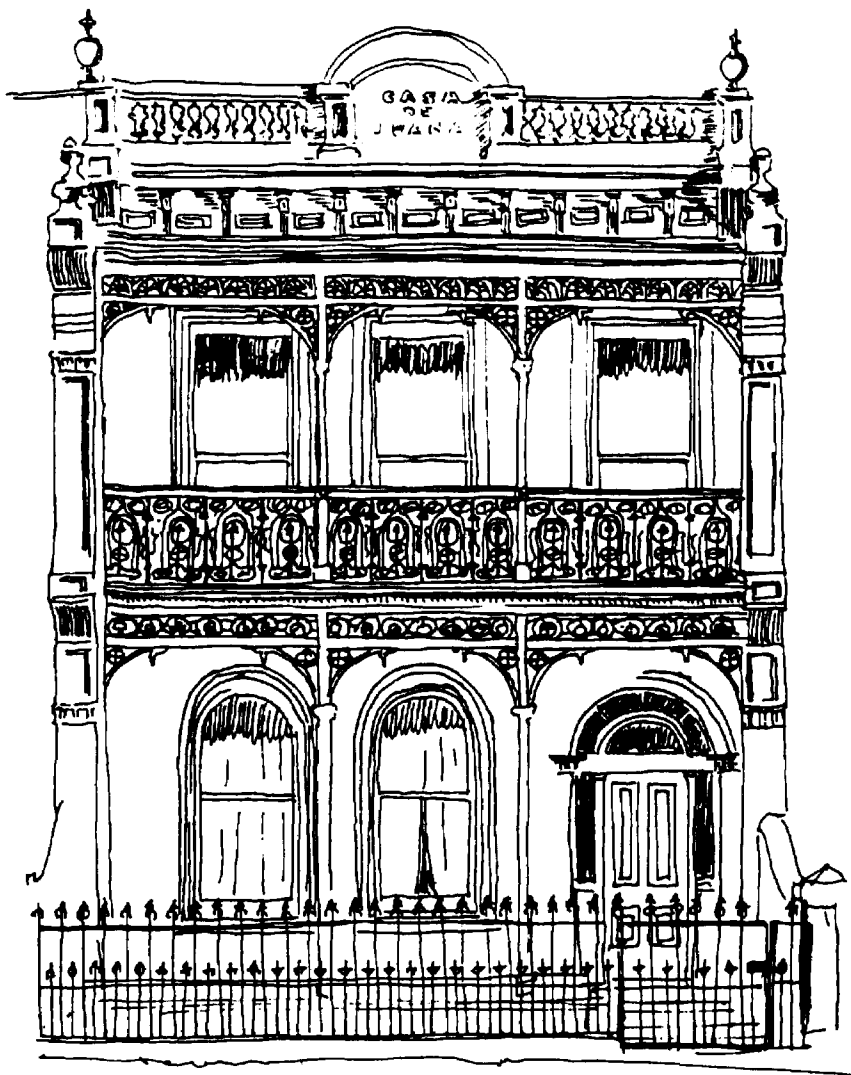
Noe av det første den nye konservative regjeringen gjorde var å forby kommunistpartiet. Saken ble brakt inn for høyesterett som avviste beslutningen som ukonstitusjonell. I stedet la regjeringen spørsmålet ut til folkeavstemning. I 1951 ble forslaget avvist – med et knapt flertall. Den anti-kommunistiske holdningen dominerte også i utenrikspolitikken. Regjeringen spilte på de religiøse følelser i befolkningen ved å understreke Australias betydning som kristen nasjon når landet valgte sine alliansepartnere.

I 1950 tilbød regjeringen seg å hjelpe USA i Koreakrigen. Enda en gang reiste unge frivillige australiere ut i en krig som ikke var deres, og både fly og flåte deltok i de følgende tre årene. I 1951 gikk Australia, Ny Zealand og USA inn i en felles sikkerhetspakt, ANZUS-avtalen. Pakten sprakk i 1986 da Ny Zealand nektet å la amerikanske skip som kunne ha atomvåpen om bord, gå inn i sine havner. I 1954 dannet en del utvalgte land sin egen versjon av en NATO-pakt da Australia sammen med Frankrike, USA, Storbritannia, Ny Zealand, Pakistan, Thailand og Filippinene gikk sammen i SEATO-pakten. Den var helt tydelig rettet mot en begrensning av den internasjonale kommunisme. Også den pakten er kommet i vansker nå på grunn av de franske prøvesprengninger i Stillehavet. Commonwealth-landene viste noe mer vidsyn i sine internasjonale kon-

struksjoner. I Colombo-planen av 1950 understreket de nødvendigheten av å hjelpe utviklingslandene økonomisk slik at de store forskjeller i levekår mellom i-land og u-land ikke skulle øke internasjonale konflikter – og skape grobunn for kommunisme. Etter denne planen forpliktet Australia seg til å bidra med til dels meget store beløp over en seks-årsperiode, sende ut eksperter og gi u-landsstudenter fra Commonwealth-land opplæring.

Den australske økonomi gikk fortsatt strålende. Koreakrigen hadde fått ullprisene opp i nye høyder, og tilgangen på arbeidskraft og utenlandsk kapital bidro til et høyt produksjonsnivå. Der var ikke arbeidsløshet, men mangel på arbeidskraft. Australia kunne ta imot enda flere nye borgere, og hundre tusenvis av immigranter strømmet nedover. Levestandarden var på høyde med den amerikanske, og teknologiske og industrielle nyvinninger feide inn over næringslivet. Det ble også funnet nye metaller og mineraler, og det ble satt i gang leting etter den oljen man nå visste måtte finnes på fastlandet og i sjøen. En av de største handelspartnerne var det forhatte Japan, og det reiste seg kritiske røster om at det australske næringsliv ikke måtte bli slaver av den nye økonomiske imperialismen fra Japan. De multinasjonale selskaper fikk svært gode avkastninger av sine australske investeringer, og investerte villig videre. Det syntes ikke å være noen ende på velstanden. Australia begynte omsider å få selvtillit, og en egen australsk kultur tok til å ta form.

I løpet av disse årene krøp Australia stadig nærmere sine allierte på den andre siden av Stillehavet. Innen Labor var man dypt bekymret over en utvikling som hadde amerikansk kapitalisme som forbilde. Da Menzies også tilbød australsk hjelp til krigen i Vietnam, var det like mye uttrykk for pro-amerikanisme som for anti-kommunisme. Labor protesterte, men forgjeves. Flertallet i det australske folk må ha vært enige med Menzies, for i 1966 vant de konservative valget for nok en periode. Australske soldater kjempet sammen med amerikan-

Om lag hundre år gammelt hus i Melbourne i viktoriansk stil med forseggjort smijernsarbeid. Typisk byggestil i de større byene. Nå boliger for en kapitalsterk middelklasse.

ske i seks år, og nesten til den bitre slutt. I store deler av verden ble krigen mot Vietnam opplevd som krigen om en sør-asiatisk nasjons rett til å bestemme over sitt eget land, og Australia ble definert som en av imperialistene. Sterke krav om løsrivelse fra alle stormakter ble satt fram, og det ble vist til Sverige som eksempel på en type nøytralitet som Australia burde følge.

I 1972 kom Labor igjen til makten. Denne gang ble valgkampen drevet på bakgrunn av konkrete programmer om hvordan framtidens Australia burde være. Heretter skulle Australia bli kjent som en av demokratiets hjørnesteiner, den politisk apatiske befolkningen skulle vekkes til å delta i viktige avgjørelser, og likhet og rettferdighet skulle fremmes på alle fronter. Ved roret denne gang sto Edward Gough Whitlam. Han tok til med å anerkjenne Folkerepublikken Kina som det eneste lovlige Kina, og å trekke australske soldater ut av Vietnam. For å kvitte seg med kolonistemplett ville regjeringen støtte Ny Guineas overgang til selvstyre, og raseregimene i Sør-Afrika og Rhodesia skulle nå kalles ved sine rette navn og settes utenfor det gode selskap. På hjemmefronten ble det lansert et offentlig helsetilbud til hele befolkningen, førskoler, fri adgang til universitetene og utbygging av lærestedene, en uavhengig instans med mandat til å fastsette priser, og overdragelse av landrettigheter til urinnbyggerne. Det meste av dette var nytt i Australia, men for en skandinavisk tilskuer var det lite nytt. Whitlam-regjeringen besto av gode sosialdemokrater som aksepterte en blandingsøkonomi med en mye større grad av privatkapitalisme enn den skandinaviske.

De konservative hadde fortsatt flertall i senatet og blokkerte alle reformer. Whitlam skrev omgående ut nyvalg, og fikk et enda større flertall i representantenes hus. Men fortsatt var det et konservativt flertall i senatet som systematisk stemte ned alle reformer som Labor la fram. Til sist ble også bevilgningene til å opprettholde det føderale byråkrati blokkert, samtidig som Labor ble anklaget for å ødelegge den australske økonomi. De konservative la fram tall som viste at inflasjonen var blitt tre

ganger så høy, mens arbeidsløsheten var mer enn fordoblet. Den australske økonomi tålte ikke sjokket av de plutselige reformer, befolkningen tålte heller ikke så store doser med reformer – og Whitlam hadde ikke tålmodighet til å vente. Pressen la stein til byrden med provoserende insinuasjoner om det moralske forfall blant regjeringens medlemmer. Da økonomien begynte å tilpasse seg og ta seg opp igjen, var det allerede for sent. Inn fra høyre kom igjen en konservativ koalisjonsregjering, nå med Malcolm Fraser som førstemann.

I mørket er alle katter blå

Den nye konservative regjering la seg på en linje som var mer konservativ enn tidligere konservative regjeringer. Dette ble en politikk vi kjenner fra Reagans og Thatchers regjeringer. Nøkkelord var privatisering av statlige bedrifter, desentralisering og overføring av ansvarsområder fra føderale myndigheter til delstatene, nedskjæring av offentlige budsjetter, spesielt velferdsutgifter, omlegging til «small government» som innebar færre ansatte i offentlige etater, færre lover og reduserte skatter. I løpet av en ti-årsperiode seilte velferdsstaten mot havari, og ulikhetene mellom rike og fattige økte. Selv om Fraser-regjeringen klarte å få inflasjonen ned til under ti prosent, så økte arbeidsløsheten til det dobbelte. Det var bare i utenrikspolitikken at det var kontinuitet, for der fulgte man anti-apartheid-politikken til den forrige regjering.

I 1983 kom Labor tilbake, nå med Bob Hawke som statsminister. Han gikk til valg på i hovedsak tre punkter: at underskuddet på budsjettet skulle skjæres ned, at offentlige utgifter ikke ville øke, og at skattene ikke skulle gå opp. Denne trilogi styrte regjeringen i alt den foretok seg og førte til at den la seg på omtrent samme linje som den tidligere konservative regjering. Glemte var reformene fra Whitlams dager, og borte var

valgløftene om å stoppe salg av uranium – som var gitt for å glede den radikale fløyen i partiet. Utenlandsk kapital ble stadig ønsket velkommen, og de multinasjonale selskapene bidro vel så mye til den økonomiske politikk som de valgte politikere. Den sosiale profil var det vanskeligere å få øye på. De sosiale utgiftene ble fortsatt skåret ned, men det ble gjort slik at de mest utsatte grupper nå ble skånet og at de fikk bedre kår i forbindelse med nye skattereformer. Det ble også gjeninnført en redusert utgave av det offentlige helsetilbud som Labor tidligere hadde lovet befolkningen.

Sporene etter Whitlam skremte. Og Hawke var fast bestemt på å vinne også det neste valg for Labor – som til tross for navnet ligger godt til høyre for det norske Høyre i de fleste spørsmål. Hawke forsvarte seg hele tiden med at det australske folk var konservativt og at politikken måtte tilpasse seg folke­meningen, ikke omvendt. De radikale røster i sitt eget parti valgte han å overhøre. Oppskriften til Hawke viste seg å være bra. Han vant ikke bare det følgende valg, men sitter nå i sin tredje periode som statsminister.

Hawke hadde også rett i at det australske folk er ganske konservativt. Men enda viktigere er det at australiere flest er lei av politikk. Gjennom hele historien har australsk politikk vært preget av korrupsjon, intriger og rå maktutøvelse. Både statlige regjeringer, og fra 1901 også den føderale regjering, har vært sett på med mistro og skepsis – som regel med god grunn. Det er mange demokratiske spilleregler som er blitt brutt underveis. Sterke grupper har stått mot hverandre og kjempet i det politiske landskap på samme måte som de tidligere satte alle krefter inn på å vinne over naturkreftene. Politikere har vært nådeløse i å nedkjempe fellesskapets interesser til fordel for egne interesser og flinke til å bruke staten i partiets interesse. Det har alltid vært viktigere å vinne neste valg enn å vinne saker av nasjonal betydning. Whitlams regjering representerte et unntak. Partipolitikken har vært overordnet den nasjonale politikk, og politikken brukes til å maksimere konflikter. De som mener at

politikk er et middel til å løse konflikter, vil endre oppfatning om de kommer til Australia.

Et besøk i parlamentet under en debatt er som å gå på basar. Politikerne roper og avbryter hverandre med en bruk av ord som grenser til det insinuerende, spesielt når det er direkte sending på lokalradioen i deres eget valgdistrikt. Det er sjelden å høre en politiker være enig med noen fra et annet parti, eller komplimentere en fra den motsatte side med et bra innlegg eller idé. Tvert om gjelder det å sverte motstanderne offentlig, gjerne ved å trekke fram deres privatliv. Her følger pressen med glede opp.

Da er det kanskje heller ikke så rart at bare fire prosent av den voksne befolkning er medlemmer av et politisk parti. På den annen side er det hele nittifem prosent av velgerne som stemmer ved valgene. Det skyldes ikke så mye entusiasme som plikt til å avgi stemme. Om man likevel ikke har lyst til å delta, setter man et ekstra kryss på stemmeseddelen slik at den blir ugyldig. Det er det ganske mange som benytter seg av.

Konfliktene og de sterke konfrontasjoner forekommer ikke bare innen de politiske partier. Stilen er også overført til ulike interessegrupper, og det høres gjerne kampgny når for eksempel fagforeninger og næringslivets organisasjoner tørner sammen. Det går heller ikke helt stille for seg når to fagforeninger kommer opp å slåss eller en av de humanitære foreningene utfordrer den lokale kirkeforeningen. Kontrasten til den vennligheten man ellers finner hos australiere, er slående. Det virker som om konflikter trives best når de kommer opp på det organisatoriske plan og bort fra enkeltmennesket.

Konfliktene hevdes å ha rot i den mangel på konflikt Australia har hatt i forhold til omverdenen. Det har ikke vært krefter utenfra som har tvunget australierne til å samarbeide om et felles mål. Det har heller ikke eksistert indre fiender som skulle bekjempes. Bortsett fra de tidlige årene har det verken vært en dominerende overklasse, pest eller sult som har tvunget dem til å samarbeide. Tvert om har velstanden dalt nedover australier-

ne gjennom det meste av historien. De kan derfor tillate seg å la konfliktene blomstre, i håpet om at de fortsatt skal få lov til å nyte det gode liv i søndagslandet. Sies det.

Men statsminister Bob Hawke forteller australierne at de har levd over evne og nå er nødt til å spenne inn livreimen. For hundre år siden hadde Australia den høyeste inntekt pr. hode i hele verden. I dag må landet nøye seg med en femtende plass, og inflasjonen er blant de høyeste i industrialiserte land. Utenlandsgjelden har nådd astronomiske høyder, og den sterke australske dollar er ikke lenger så sterk. Nå får jeg nesten en tredjepart mer for mine norske kroner enn da jeg første gang kom nedover i 1980. Arbeidsledigheten er på nærmere åtte prosent for en generasjon som inntil for få år siden ikke visste hva arbeidsledighet var. Og velferdsstaten gir heller ikke den samme ryggdekning som før.

Området rundt Albany i det sørvestlige hjørnet kan være et eksempel på den type omstillingsproblemer produksjonslivet står overfor. Hovednæringen var lenge hvalfangsten og arbeidet ved den store hvalfangststasjonen som lå ute ved kysten. Etter hvert tok det til å minke med hval. Først forsvant de store artene, og etterpå de mindre. Greenpeace la press på hvalfangstnasjonene, og Australia var en av de siste til å gi seg og akseptere en fredning. Den siste hvalen kom inn til stasjonen i 1978. Fra hvalfangst gikk man over til fangst av tunfisk. Alle hvalbåtene gikk rett inn i den nye geskjeften, men i løpet av meget kort tid tok den også slutt. Depresjonen rullet innover lokalsamfunnet. Ved en kraftinnsats ble det bygd en utskipingshavn for korn, og produksjonen av hvete og bygg ble intensivert. Havnen var hypermoderne med svære siloer som kunne romme tonnevis med korn og med automatiske belter til å frakte kornet rett om bord på lasteskipene. Det kjedelige var bare at skipene aldri kom. Det flotte anlegget som ble åpnet for bare et par år siden, står nå og forfaller. Prisen på hvete var i mellomtiden falt så kraftig på verdensmarkedet, at det ikke lenger var penger å tjene, verken for bøndene i Albany eller i det øvrige

Australia. Minst en femtedel av den voksne befolkning som fremdeles bor i området rundt Albany, er arbeidsledige. Det foreløpig siste forsøk er å få i stand en «wood-chipping»-industri. Det er svære skoger og naturparker i denne delen av landet, og behovet for trespon til papir, kartong og sponplater synes å være stort. For å få til en lønnsom produksjon vil det være nødvendig å hogge ned skogen med store maskiner som legger landet øde bak seg. Striden står her mellom dem som ønsker nye arbeidsplasser og de som mener at en slik ødeleggelse er en for høy pris å betale.

Det som skjer i Albany viser også den mangel på koordinering som finner sted innen flere deler av produksjonslivet. Den sterke desentralisering har ført til at lokalsamfunnene blir overlatt til selv å løse problemene, og på de mindre steder finnes det verken ekspertise eller planleggingskapasitet nok til det nødvendige oversyn. Det doble byråkratiet med statlige og føderale institusjoner side om side gjør sitt til at beslutningsapparatet er tungvint og vanskelig kan mestre de utfordringene som et samfunn i hurtig endring står overfor. Det er heller ingen føderale ordninger som kan subsidiere hveteprisene i en vanskelig periode, slik som for eksempel i Det europeiske fellesmarked. Resultatet er konkurser på løpende bånd og manglende beredskap når hveteprisene igjen stiger.

Men ellers står det ikke så dårlig til med den australske økonomien. Det ser ut som om den nå er på vei opp av den kortvarige bølgedalen, og Australia har mange strenger å spille på. Nede i jorden ligger det tilstrekkelig med jernmalm for de neste par hundre år. Det vrirler av mineraler som er nødvendige for industrien, så som bauksitt, alumina, nikkel og kopper. Akkurat nå er prisene kanskje ikke helt på høyde med det de var, men de er stigende. Spørsmålet er bare om Australia vil ta seg råd til å vente. Både til lands og til sjøs hentes det opp olje som foreløpig dekker to tredjeparter av Australias eget behov, og det er nok av gass til storeksport. Det produseres mer enn tilstrekkelig av grønnsaker, korn, sukker, kjøtt og ull til eget

bruk. Og om sukkerprisene er helt på bunn nå, så er ullprisene igjen på vei oppover. Landet er ledende innen flere typer teknologi, som for eksempel bioteknologi og kommunikasjonsteknologi. Den australske gruvedrift, sukker- og risproduksjon er blant de mest effektive i verden, og det betyr at produktene kan konkurrere på verdensmarkedet. Det er faktisk blitt billigere å produsere ris i Australia enn i asiatiske land hvor arbeidskraften er så mye billigere. Også transporten er blitt gjennomrasjonalisert, slik at prisen på mange vareslag ikke øker vesentlig når de selges på den nordlige halvkule. Dessuten er det massevis av sol, frisk luft og plass, som kan kommersialiseres og selges til turister.

At flertallet av australierne selv har så stor sans for disse siste gleder, er kanskje den største bøygen for økonomien. Australierne vil jo så gjerne beholde det gode liv, både på arbeidsplassen og i fritiden, og har ikke lyst til å jobbe mer enn det de må. I økonomiske termer betyr det at produktiviteten må økes om Australia skal klare å holde følge med resten av verden og få orden på sin framtidige økonomi. Det er dette Bob Hawke prøver å overbevise aussiene om. I første omgang har han fått en avtale med fagforeningene om å holde seg i ro og ikke stille nye krav.

De tradisjonelle handelspartnere for Australia var England og Commonwealth-landene. Da England gikk inn i EF snudde det gamle moderland på mange måter ryggen til Australia og australsk økonomi. Slik ble det i alle fall opplevd på australsk hold, og salget av australske varer gikk kraftig ned. For Australia var det naturlig å vende seg til USA som landet hadde opparbeidet gode relasjoner til på andre områder. Men det gamle vennskapet strakk ikke til økonomiske avtaler. Det holdt helt på å briste da USA fremmet forslag om å subsidiere sine store hveteoverskudd slik at de kunne selges billigere til USSR og Kina, som var avtakere av den australske hveten. Hawke – i typisk australsk politikerstil – reiste tvil om USAs evner til å lede den vestlige verden, dersom en slik handel kom i stand.

Men for Australia, som også sto utenfor andre internasjonale handelsavtaler som Comecon og de markedsblokkene som var etablert innen afrikanske land og innen søramerikanske land, var situasjonen vanskelig. Den nærmeste handelspartner var Ny Zealand, men det er et relativt lite marked som produserer omtrent de samme varene som Australia.

I stedet har Australia beveget seg i retning Asia, Japan og Stillehavet. Japan er blitt en av de viktigste handelspartnerne. En av Australias største avtaler noensinne er salget av gass til Japan som vil gi Australia milliardinntekter i mange år framover. Et annet framstøt, som australiere flest ikke er glade for, er japanske ønsker om å bygge «retirement villages» i Australia slik at eldre japanere kan nyte sitt otium under en sol som ikke er forurenset av industrirøyk. Med seg skal de ha både leger og sykepleiere, og selvfølgelig kapital. De mange små øyriker i Stillehavet har tradisjonelt vært vestlig orienterte, og ser på Australia og Ny Zealand som gode naboer. Sammen har de skrevet under Roratonga-traktaten som forbyr sprengning av atombomber i hele det sørlige Stillehavet. Det er Bob Hawke som har tatt initiativet til avtalen. For venstresiden i Labor som ikke fikk til forbudet mot eksport av australsk uranium, betyr avtalen mye. For Hawke og hans regjering er det nok vel så viktig å sikre Australias fortsatte innflytelse i Stillehavsområdet, særlig på bakgrunn av nye opplysninger som er kommet fram om at det på havbunnen gjemmer seg rike forekomster av sjeldne mineraler som vil ha betydning for framtidens industri.

Den politiske utvikling siden 1901 kan sies å ha gått fra usikkerhet til pragmatisme. Under vekten av stadig nye immigranstømmer har Australia strevet med å utvikle en egen identitet og stabile forhold. Nye sosiale institusjoner fikk ikke tid til å finne sin egen form, før de årvisse kull av immigranter stilte med nye krav og behov. Samtidig måtte landet tilpasse seg store endringer i internasjonal teknologi og de industrielle nyvinninger som også mer vel etablerte nasjoner fikk store problemer med å håndtere. Australia tilpasset seg ved å bli landet

med de kortsiktige løsninger, slik det ofte blir når avgjørelser må tas under stor grad av usikkerhet. Og i dag er det fortsatt vanskelig å få øye på mer langsiktige tendenser i så vel uten- som innenrikspolitikken. De mer langsiktige løsninger finner vi derimot innen den teknologi som Australia tok i bruk for å overvinne de store avstandene.